

Adalékok a dunatiszai nyelvjárás szókincséhez Bács-Adorján
községből. (Vö. MNy. IX. 183, 235).

A vizimalom részei. *Tárhajó* (= a ház hajója mellett levő kisebb hajó, melyen a keréktengely vége nyugszik). *Késség* (= készség, a nagy kereke, a mely a vízben jár). *Hajtokvány* (= a malomkerék körülete). *Csúsztató v. őrfá* (= a malomkerék fölött fölfektetett rúd, a melyen a hajó kötelét csúsztatják). *Kevert* (= a nagy kerék előtti deszkázott tér; ua. mint a háznál az udvar). *Gugora* (= csavarókészülék, a melylyel a malmot a partra húzzák). *Kitartó* (= láncz; a malom vele van a parthoz kötve). *Tiltó* (= az a rúd, a melylyel a malom kerekét megakasztják). *Anyaláncz* (= tartja a vasmacskát). *Órtóke* (= orrtóke, a hajó elejét alkotó erős fa, a melyre az oldalak és a fenék vannak erősítve). *Kérsztág* (= a belső kerék húrjai; négy keresztág van, az általuk alkotott négyszögben van a tengely). *Ászok* (= gerenda, melyen a malomkerék tengelye nyugszik). *Tisztító* (= a gabona alját, konkolyt stb. a vízbe levezető csatorna).

Korong (hajtja a gabonát összezúzó követ). *Vashíd* (= a korongvas fapárnája). *Kérég* (= a malomkő faburkolata). *Csillegő* (= a garat alatti deszkaedény, mely a gabonát a malomkövek közé hullatja). *Csiga* (= szabályozó, hogy több v. kevesebb folyjon a garatba). *Burkony* (= a hajóház feneke, a gerendázat és a deszkák együttesen). *Csámisz* (= csónak), *szapoj* (= szapoly, fából készült füles vízmerítő).

A csizmadiaműhely szavai. *Bicske, bürvágó* (= bőrvágó kés); *varkolófa* (= az új csizmának való bőrt ráfeszítik: L hogy csizmalakú legyen s a mivel simítják, azt *vulkáisznak* L nevezik (fogantyúval ellátott fadarabféle). *Kármentő* (= kis kő vagy fadarab. A leszegezett talp körülvágásánál a bőr mellé teszik, hogy a kés ne sértse meg). *Opczét* (= dörgölőfa. A talpra kent viaszkot dörgölik vele. A sarkot és a talp oldalát az *Opczétfunglival* fényesítik ki). *Hováj* (= hovály, az a fakés, a melyet a kaptafa és a fejbőr közé vernek, hogy ezt kitágítsák). *Alszni* ua., de bőrből. *Czentős* (= tál, a melyben a talpat puhítják). *Pánglyi* (= kis asztal, a melyen a szerszámjai vannak).

Ételek. *Angyalböggyöllő* (= tészta; főtt burgonyát és pörkölt lisztet összegyúrnak, kis darabkákra széttépik és kézzel csikformává alakítják e darabkákat). *Bodag* (= kalácsnemű tészta. Süssünk éty kis köttes bodagot). *Csörege* (= metélt tészta. A *csöregemetelő* sarkantyús konyhaeszköz). *Csipédett* tészta (= úgy csipkedik). *Czitvara* (= tészta; tej, tojás, zsemlye összekeverve). *Duncz* (= befőtt). *Gömöje* (= füstölt túró). *Kanálvert-tészta* (= tésztáját nem gyúrják, hanem kanállal verik). *Mákos-csik* (= mákosmetélt). *Papsipka* (= fánk; csöregemetelővel vágják a tésztáját). *Pite* (= tészta; valamivel sűrűbb a tésztája, mint a palacsintáé és tepsziben sűtik. Van *fojós* és *köttespite*. A *köttespité*t élesztővel készítik). *Szöddelkrumpli* (= zsiron-sült burgonya). *Tejberokka* (= tejbetarhonya). *Vizesuborka* (= savanyított uborka). *Svargli* (= disznósajt). *Pöppörtü* (= töpörtő). *Gurábli* (= linzi tészta). *Gölödin* (= burgonyás gombóc). *Nagyfrustok* (= késői reggeli).

Játékok. *México* (= kártyajáték neve. Használják abban az értelemben is: *minden ütést megnyerni*). *Kolop* (= bármely szín felsője, filkója. *Kolopot kergetni*). *Kikutyázni* (= rámslizni). *Lütyü* (= a kaláber-játéknál a kontra neve). — *Czikkázni* (= szaladgálni. Körjáték, egy fiú kiáll a középre, a kör szétszalad s a kit a kergető megfog, helyébe megy). *Lánczozni* (= a lányok kezeiket összefogva, körbe állnak, versiket énekelgetnek, végül egy előre megállapított helyig versenyt futnak). *Klikkér* (= kis kőgolyócska; gyermekek játszanak velük).

Katonai mükifejezések. *Rakatéros* (= a röppentyűt felbocsájtó katona). *Rékédi* (= röppentyű). *Rospontkocsi* (= elfogat). *Szignosillér* (= kitüntetett lövő). *Úrlap* (= szabadság; *úrlapon vótunk* = szabadságon). *Vakczimér* (= őrszoba). *Zsenér* (= sánczásó katona, utász).

Egyéb szavak:

Abriktul (= elabriktol, ellát vkit v. vmit a szükségessel. *Rínakamala-czok* *édös apám! Ném baj, anyád maj mingyá elabriktuliüket* (= megeteti).

Astok (= tengelytok, a miben a kocsi tengelye forog).

Bapkáros (= babkáros, a viaszkos terítőkét stb. áruló házaló).

Bagony (= vagon, vasuti kocsi).

Beleégyesülni (= beleegyezni).

Émönyünk-é a Paskáhon. Ném bálnom, én beleégyesülök.

Betanusítani (= bebizonyítani.
Ha nem hiszi é, hát betanusítja azzá a sok gyereökké).

Bétony (= cément).

Bíbor (= fehér fátyol).

Bika (= a cséplőgép gőzkocsija).

Bogár (= bolgár).

Bojdorog (= csavarog. *Egésznap bojdorog, sosincs ithun).*

Bosztányos (= kertész).

Buba (= baba).

Budlibicska (= négyfilléres késecske).

Buksenczézni (= bukfenczézni).

Büdösküvirág (= kénpor).

Czinczár (= juhúskereskedő, a ki a birkát levágja és a húsát el is adja).

Czolistok (= összehajtható mérővessző).

Czuppánt (= a kocsvánkost a tengelytokkal összekötő vaskarika, kettő van).

Csalárd (= család. *Sok csalárgya van* = sok gyermeke).

Csellegni (= botorkálni. *Nő mennyen amára, minek csellegne a tallón).*

Csellenni (= elcsellenni, hirtelen eltűnni. *Écsellent ü mán, hiába mén utánna).*

Csörépár (= kisgyermek tréf. elnevezése).

Csésző (= a csizmadiák gúnyneve).

Csin (= a faedénynek az a bevágása, a melybe a feneket illesztik).

Császárfasza (= erős vastag szeg a faeknél, melybe a patyintgot akasztják).

Cserény (= koczikas, vesszőből font szekérodal).

Csőrisczolni (= lopni).

Csök (= a keresztelést követő lakoma neve).

Csumiszolni (= kézzel összepréselni a szőlőfürtöket).

Csúszó (= az ekeszarvon levő vaskampó, hogy az ekeszarv, mikor az ekét szántásnál a földből kivetik, ne kopjék).

Csücskö (= csúcsa vminek).

Dinya (= dinnye. *Vannak mán kisdinyák.*)

Dunogni (= értelmetlenül beszélni; pl. ha valaki az orrán keresztül beszél).

Égzésztaal (= megvan, létezik, él).

Eplény (= a szán elülső és hátsó keresztfája).

Eleibe (= először; *eleibe aszt gondútam* = először azt gondoltam).

Éválík (= elválík, kitudódik; *maj éválík, mé'kték vót).*

Faral (= oldalvást megy a ló v. a kocsi).

Faszolni (= kikapni, verést kapni).

Fejszír (= a kalaponátütő izzadság).

Fejszróf (= az a csavar, a mely az ekekormányt az ekefejhez szorítja).

Figurázni (= tréfálni).

Ficzemődik (= ficzomodik).

Fésül (= a czirommagot kicsépelni = czirot fésülni).

Főfogni (= felfogni, bérért learatni a gabonát. *Ű akarta főfogni a gabonáját).*

Főjhő (= felhő).

Fujtődészka (= az a deszka, a mellyel elzárják a Tiszának átszívárgását a töltésen áradás alkalmával).

Fürészelőbak (= a bognárnak azon háromlábú állványa, a melyen fürészeli a fát).

Fürhécz (= a kocsirúd tövét kereszttező fa neve, a melyen a hámfák lógnak).

Geberdusz (= pálinka, tréf. elnev.).

Gépelni (= csépelni géppel).

Gezemáczze (= mindenféle limlom; a rosszul elkészített ételre is mondják).

Hagy (= hadd).

Hámtükarika (= ha a kocsin csak egyes hámfá van, akkor mind a hámfán, mind a fürhéczen hámtükarika, meggörbített félkarika van).

Hászén (= hát hiszen).

Héczczing (= kedves).

Héptike (= tüdőbaj).

Hümlő (= himlő).

Irongálni (= csuszkálni).

Istória (= história, féle, valami.
Ojan útifü istória, de nem az.)

Ju (= a kocsirúd kétfelé ágazását, a két szárnyát összekötő rúdnak a neve).

Kacs (= a kasza fogója; inda, vékony növény szár; a kévét öszszetartó kötél csomója).

Kacscsazni (= a szőlő v. más növény vékony szárát levágni).

Kanyar (= kanyarulat).

Kallantýzni (= házilag készíteni a zsáknak való fonalat).

Kállató (= kár-látó; a lakodalmas népek az esküvő után tett látogatása a fiatal házaspárnál és az ezen alkalommal tartott lakoma).

Keczerni (= zavarni, kergetni).

Úgy mőkkeczertem!

Kékne (= kellene; ékékne mēnēm).

Kemőmag (= köménymag).

Keszmérég (= késedelmeskedik, lassan készülődik).

Kihajt (= kihasznál. *A mikő még nem vótak ezek a földek anynyira kihajta, akkora búzák nőttek, hocs csuda!*)

Kijáczzik (= kijátszik, kikezd, pl. verekedni).

Kisefa (= hámfa, de csak az eke hámfája).

Kísérteni (= kísérni. *Montam neki, maj hazaktésértem, de aszonta, nem kő.*)

Köbözolni (= leszedni, lelopogatni).

Koncsorogni (= húzni-vonni az időt. *Tíz állő esztendőjig koncsorgott a zsidóná.*)

Könyvedzik (= könnyezik).

Környeskörül (= köröskörül).

Köszfa (= az ekeszarv között levő fa).

Kövércsütörtök (= a hamvazószerdá előtti csütörtök. Ilyenkor kiveszik a részüket a lakmározásból.)

Kufa (= kofa).

Kúrolni (= csúfolni, pirogatni. *Az annya kúrolta a fiát, mer kutyáhon vákta a rovást* = korholta a fiát, mert az elvállalt munkától visszalépett).

Kvadrát, kvadrák (= 100 □-öl föld).

Láp (= tutaj).

Lédérfa (= az a meghajlított fa, a melyre a borotva-élesztő (fenőszij) van kifeszítve).

Lévolvēr (= revolver).

Libéllál (= húzza a farát, úgy megy. *Sánta Vērka libéllál.*)

Makutyi (= ügyetlen, szája-tátott).

Matyó (ha az ekerúdra hármás kiséfát tesznek, akkor előbb *matyót* erősítenek rá, a melylyel a terhet három egyenlő részre osztják, úgy hogy a három ló egyforma terhet hűz).

Módlá (= a bognár keréktalpmintája).

Monéczió (= gyülekezet. *Mon-dok, emők mán én is a monécióba.*)

Mustilli (= a pipaszár szopókája).

Muzéroz (= pözsög, pl. a szikviz).

Muzsika (= csak a cigányzenét nevezik muzsikának. *Gyerünk a muzsikába.* De: *Gyerünk a Parkáhon, tamburának.*)

Nyakolaj (= pálinka; tréf.).

Oláj (= oláh).

Oltároz (= sokat beszél. *Nő oltároz mán annyit.*)

Összemarok (= kettős marék. *Szétünk jó összemarok földi mogyorút.*)

Pájó (= kisbíró).

Palóka (= a borjú orrára kötött, szegekkel kivert vaskarika, a mely arra való, hogy az anya ne engedje szopni a borjút).

Pandaj (= pandal, a Tiszamosta partalatti mély üreg).

Patyng (= az ekegerendelyt és a taligát összekötő vasat patyngnak nevezik).

Péllórēum (= petroleum).

Pilákol (= pislogat).

Pilóta (= nagyobb oszlop, mely-lyel alátámasztják a Tisza tölté-
sét nagy áradás alkalmával).

Piskálni (= vizelni).

Pitlikölni (= odábbállni, elol-
dalogni. *Úgy építlikütem, mikó lát-
tam, hogy gyűnnek.*)

Pórolni (= spórolni, takarékos-
kodni).

Povétás (= beszédes).

Pozdor (= a felolvasztott viasz-
maradéka, pizsokja).

Putyog (= hámlik. *Fájt nagyon
a kezem, míg lē nem putyogott rúla
a bőr.*)

Ráf (= keréksín).

Rakoncza (= a szekér oldalát
tartó rövid ék).

Rédusa (= főzőasszony. Ha az
aratók a munkaadótól nyers álla-
potban kapják az ételneműt, ak-
kor rēdusát fogadnak maguknak,
a ki megfőzi nekik azt).

Rézeleje (= a kistüstös pálinka-
főzésnél az először lefolyt pálinka).

Rompa (= a védőtöltésre vezető
korláttal ellátott út).

Rózan (= józan).

Sámoj (= sámosty = a kocsi-
nál a tengelytök felett fekvő rúd;
am. vánkus).

Sotēr (= apró kavics).

Stēkli (= az esztergapad azon
része, a melybe a vésőt teszik).

Sullog, sullong (= lassan jár).

Szél (= levegő. *Nem vót szél
a gumiban.*)

Takaró (= a kaszára alkalmaz-
ott, derékszögben meghajlított
vessző, mely a gabonát rendre
dönti).

Tarogja (= taroglya = létra).

Tekereg (= csavarog).

Tészni (= a kereket a kocsi-
tengelyhez a rácsavart tészni erő-
síti oda).

Tirpant (= terpentin. *Aggyon
neköm tirpantot.*)

Tokmány (= kaszakótakaró).

Tóvíz (= tó).

Tunнат (= túl; *tunнат a Tiszán.*)

Uzováł (= valamilyen mester-
séget üzni).

Vakarcs (= az utolsó gyermek).

Vakmeleg (= borús időben rek-
kenő meleg).

Valahány (= néhány. *Valahá-
nyan vótunk.*)

Vendég (= sokaság. *Mozgoló-
dott ám a vendég a gyűlésön.*)

Vérkezájg (= készség, készlet).

Záp (= a létra fokai).

Zirzom (= Zirzon kas).

Zöng (= dörög. *Zöng az ég.*)

SZINKOVICH JENŐ.